

Belaču v slovo

Ob smrti velikega alpinista

Besedilo: France Zupan
Fotografije: arhiv PV

*»Čudne narave smo, mislim, vsi alpinisti tega sveta ...«
Marjan Keršič - Belač, Noči in viharji*

Ko sem leta 1946 spoznal Marjana Keršiča, je bil vitek čvrst šestindvajsetleten študent kiparstva z lasmi, ki jih je krasil bel pramen, spomin na drugo svetovno vojno. Od tod tudi njegov vzdevek Belač, ki mu je ostal tudi kasneje, ko tistega zanima več čopa že zdavnaj ni bilo več. Nekaj romantičnega je bilo na njegovi pojavi, pa tudi nagnjenost k dramatičnim nastopom, in čeprav je bil devet let starejši in tako šel skozi vse hude preizkušnje, ki jih je doživljala njegova generacija v vojni – celico talcev, internacijo, ilegalno delo – takrat tega ni bilo čutiti. Pravzaprav je v mnogih ozirih ostal otrok vse življenje.

Na tistem zgodovinskem plezalnem tečaju poleti 1946 na Kamniškem sedlu, ki sta ga vodila legendarna Boris Režek in Vinko Modec in na katerem se je učila generacija, ki je dajala ton slovenski alpinistiki v prvih povojnih letih, je bil Belač zaradi svojih izkušenj instruktor in mi začetniki smo občudovali njegovo spretnost in moč pri ravnanju z vrvo in klini. Sicer pa ga je bilo vedno lepo videti, ko je koračil z Ižanske ceste, kjer je stanoval, z nahrbtnikom in v lični planinski opravi, vedno zagorel, s čisto pravim cepinom, na tramvaj, ki ga je popeljal na kolodvor. Takrat se je pač tako hodilo v gore, z vlakom, nato tistih dvanajst kilometrov do Kamniške Bistrice peš in ponoči na to ali drugo sedlo. Druščina plezalcev je bila majhna, vsi smo se poznali med seboj in na nedeljskem vlakom proti Ljubljani zvečer je bilo ravno prav časa za izmenjavo novic.

Nekaj let kasneje je bilo na sporedu ponavljane takrat znamenitih smeri, kot so Comicijev raz v Jalovcu, Čopov steber, Travnik, saj smo morali preizkusiti svoje znanje in ga primerjati s takrat pri nas najtežjimi smermi. Tako sva se odpravila z Belačem nekega poletnega dne – potem ko sva se zglasila na milici v Ratečah – v Tamar in v Comicijev raz. Plezanje je bilo uživancijsko, ko pa sem hotel vpeti neki star Comicijev klin zgoraj v zadnjem previsu, sem se prav presenečen znašel bingljaje na vrvi nekaj metrov niže. Konopljena vrva se k sreči ni strgala, stari klin pa se je izpulil, seveda, saj se ga ni, vse odkar so ga zabili Comici pred desetletji, nihče dotaknil. Kasneje se je izkazalo, da je prijatelj Rado Kočevar, ki je smer kot prvi ponavljal pred nama, zgornji previs zelo pametno obšel v severni steni. Nama ni kazalo drugega, kot da je Be-

lač popravljaj mojo neučakanost, zlezl do tiste špranje in zabil, tako kot je on znal, neki imeniten klin. Naprej pa ni mogel, ker si je prejšnji dan nalomil rebro. Poizkusil sem še enkrat in ob podpori tako solidnega klina previs ni bil več težak. Srečna sva nato zlezla po tisti strehi proti vrhu Jalovca.

Naslednji dan je bil na vrsti Čopov steber, takrat želja vsakega plezalca, ki je kaj dal nase. Menda sva bila četrta naveza, ki je steber ponovila, vsekako pa sva bila prva, ki sta ga zlezla brez bivaka. Najini predhodniki, vsi odlični plezalci, tako rekoč vrh takratne slovenske alpinistike, so bivakirali, po mojem mnenju samo zato, ker je vladalo prepričanje, da se v »Čopu« pač bivakira. Vlačili so s seboj težke nahrbtnike, hrano in vodo, in kot mi je zaupal pokojni France Avčin, je v svojem nahrbtniku tovoril kompletno orodje, ključe svečke in vse potrebno za popravila svojega znamenitega Triumph – to je odkril šele zvečer, ko sta se z Dolarjem pripravljala za bivak. V glavah se stvari pač najteže premikajo, posebno tiste, ki veljajo za samoumevne – tako vsaj pravijo. Midva pa si nisva

belila glave z globokimi izreki, ampak sva zadovoljna sestopala po Bambergovi v tistem lepem, daljnem popoldnevu.

Belač je medtem diplomiral, postal akademski kipar in prišlo je leto 1950, ko sva nameravala pogledat še v severno steno Travnika ... pa sva namesto tega zlezla prvenstveno v severni steni Šit, takoj zraven. Še danes, po triinpetdesetih letih, je to lepa, ne pretežka smer za tiste, ki uživajo v plezanju. Belač je bil za steno, ki je ostala – neverjetno – vsa ta desetletja nepreplezana, domenjen z Darom Dolarjem, sijajnim plezalcem, vendar je naključje hotelo, da je tisto popoldne v avgustu prišel v Tamar Rado Kočevar, za moj okus eden najuspešnejših alpinistov moje generacije, plezalec z vizijo in programom. Bil je z nekimi nemškimi alpinisti in Nadja Fajdiga – ki je kasneje postala alpinistka evropskega formata – nama je zaupno prišepnila (ne brez rahle zlobe), da misli Kočevar jutri preplezati severno steno Šit ...

To je seveda Belaču pognalo kri v glavo.

»A tako! Še eno našo steno bodo preplezali Nemci!« Kočevar je namreč pred dnevi z nemškim soplezalcem preplezal novo smer v Stenarju, pa sva se zato mahoma počutila z Belačem kot poslednja branilca slovenskih sten pred tujci. Jasno, da sem na Belačevo vprašanje, ali grem z njim, odgovoril z »Ja!«. Žabe v vodo vendar ni treba siliti!

V svojo sramoto moram priznati, da nisem niti trenutek takrat pomislil, kako bo pri srcu Dolarju, ki je sanjal o vzponu po tej že več let zamišljeni in naštudirani smeri. Danes vem, da ga je stvar prizadela. Midva pa sva bila ponoči že pod steno, nato fino plezala, jaz pa sem že po tradiciji malo letel po zraku skupaj z neko veliko, odklano lusko, Belač me je rutinersko ujel, skratka, vse je bilo v stilu in vse se je dobro končalo, saj je bil 13. avgust.

In potem je odšel Belač – kot da še ni bilo dovolj vojnih dogodivščin – služiti še vojaščino v JNA, jaz pa sem ga kot soplezalca silno pogrešal – njegovo moč, bliskovite reflekse, občutek, da je na drugem koncu vrvi tovariš, ki mu lahko stoprocentno zaupaš. Ne gre za to, da je imel Belač tako močne roke, da si še nekaj časa potem, ko ti je stisnil roko, prešteval, koliko kosti je ostalo celih. Gre za zavest, da se ob soplezalca počutiš varnega in seveda povsem drugače zaplezaš v kakšen negotov, neznan in previsen svet, takrat ko sam še oklevaš in ne vidiš

rešitve, soplezalec rešuje položaj. Recimo v navpičnem, od plazov in vode zglajenem žlebu. Skok, brez špranj, oprimkov ... zoprno, čisto nič plezalsko privlačna zadeva, vse gladko. Ampak Belač ni zaman preživel svoje mladosti v kamnoseški delavnici, premetal na tone kamnitih blokov in dneve in dneve vihtel težko kamnoseško kladivo! Medtem ko sem jaz mencial pod skokom, je Belač že ročno izklesal nekaj majcenih stopov in oprimkov – in preplezal!

No, življenje je šlo svojo pot in nič več nisva plezala skupaj. Belač ni odnehal: leta 1960 se je štiridesetleten udeležil prve jugoslovanske (in seveda slovenske) odprave v Himalajo, potem ko je – značilno zanj – skrbno izračunal, koliko višinskih metrov je do tedaj prehodil in preplezal v domačih in tujih gorah: 626.000 metrov! Ni čudno, da so mu morali na stara leta narediti umetni kolk. Po vrnitvi s Trisula je napisal knjigo »Noči in viharji«, dokument tistih časov, ko smo se Slovenci začeli spogledovati s Himalajo. Danes smo razvajeni z dosežki naših himalajcev in Karničarjevim smučarskim spustom z Everesta – toda dobro je vedeti, kako skromno, celo naivno, brez izkušenj, opreme se je vse skupaj začelo, z enomesečnim ladijskim potovanjem do Bombaja. Kunaver, Mahkota in Belač so prvi uspešni slovenski alpinisti v Himalaji, začetniki in pionirji slovenske himalajske zgodbe o uspehu.

Seveda je treba povedati, da bo mnogim ostal Belač v spominu kot inštruktor na številnih zimskih in poletnih plezalnih tečajih, pa seveda kot avtor »Plezalne tehnike« iz leta 1950, ki jo je opremil s svojimi perorisbami. Dobesedno se je razdajal, kot vzgojitelj, še posebej pa kot gorski reševalec v tistih časih, ko je bilo reševalcev malo in sta »bazi« Jesenice in Ljubljana do reorganizacije GRS nosili glavno breme reševalnih akcij. Belač, vedno na razpolago, neutruđen, si je do leta 1960 v svojem dnevniku zabeležil sedemintrideset težkih reševalnih akcij – v tistih časih je to pomenilo ure in ure trajajoče prenašanje težke, okorne reševalne opreme in ponesrečencev. O helikopterju nismo niti sanjali, in če nas je že na akcijo zapeljal kak star policijski avto, pa je bil za vrnitev dober kak vlak. Belač je priznanja, ki jih je dobil kot gorski reševalec, prav gotovo zaslužil. Ali ni včasih v svojih časopisnih člankih ob nesrečah, ki so pretresle javnost, reagiral preveč čustveno?

Pisal je o vsem, kar ga je prizadelo, poizkušal je najti vzroke za smrt alpinistov in gorskih reševalcev zato, da bi se dalo v prihodnje izogniti napakam, ki so pripeljale do teh nepotrebnih žrtev. Z najboljšim namenom seveda, toda pri kritičnem iskanju odgovornih je nehote prizadel tudi ljudi, ki tega niso zaslužili – to je pač treba povedati.

Plezanje, Himalaja, gorsko vodništvo – prigode, bolje rečeno, zgodbe in nezgode Belača kot gorskega vodnika v Zahodnih Alpah in Dolomitih

Belač na Trisulu II, leto 1960

so danes že legenda; o navezi, ki jo je zasul plaz, ali pa je ob nepravem času prečkala smučarsko vlečnico, ta pa jo je zgrabila in vlekla s seboj ... Belač je preživel vse, padce, zdrse, kasneje prometne nesreče z motorjem ali pa tisto, ko se je v njegov avto zaletel pijan šofer: Belač je zlezal iz popolnoma uničenega avta brez praske. Še pred kratkim je na svojem kolesu vozeč prezrl železno zapornico na vhodu na parkirišče in jo seveda zvil, nato pa hitro odkolesaril naprej ... bil je res krepko, trdno raščen, pravi potomec generacij barjanov, ki so morali trdo delati za svoj obstoj na tisti močvirni in kisli zemlji.

Belač pa si je svoj vsakdanji kruh služil kot kipar. Sicer sem bil mnenja, da bi pravzaprav več svojega časa lahko posvečal ustvarjanju, namesto da je posedal na najrazličnejših sestankih in odborih, še

posebno na njemu tako ljubem Društvu za varstvo okolja, katerega ustanovni član je bil.

Davno preden so spretni gospodje začeli kovati politični kapital iz varstva narave, v tistih časih, ko je zavzemanje za čisto okolje bilo skoraj subverzivno delovanje, se je Belač s somišljeniki že zavedal razsežnosti tega problema, takrat ko smo mi še veselo in brez misli živeli v prijetni iluziji potrošniške družbe. V mnogih ozirih je bil konzervativen, vendar pa je prav v odnosu do narave pokazal izredno daljnovidnost in skoraj nagoni občutek za tisto, kar je pravilno.

Mogoče sem pristranski, če naj ocenim Belača kot kiparja, kot umetnika. Rad sem gledal, kako je modeliral figure v glini. Toda ko je klesal kamen, je bil to pravi dvogovor med mrtvo materijo in človekom – ustvarjalcem, igra, v kateri so se pod udarci kladiva in pod ostrim dletom rojevale klasično lepe oblike njegovih figur: Belač je bil strasten, neomajen privrženec tradicionalnega pojmovanja kiparstva, človeško telo mu je bilo tako kot renesančnim mojstrom pojem lepote. Da bi deformiral v imenu umetnosti? Kje pa, prej ga je poetično idealiziral. Za njim so ostale čudovite otroške glavice, ženski akti, Himalajska deklica, pa cela vrsta javnih spomenikov, predvsem na tematiko NOB. Sedaj jih označujejo kot socrealistične, vendar bi za Belača bolj ustrezal poetični realizem, s tisto za Belača značilno heroično pozo. Navsezadnje je bil Belač pripadnik generacije, ki je dala v vojni največji krvni davek, ki je živela v času, za katerega so bili značilni tako krutost in tragični poboji, kot požrtvovalni idealizem in verovanje v lepšo prihodnost ... Belač je vsa ta nasprotja in dileme in razočaranja nosil v sebi, tako kot njegovi vrstniki, in ko se ta čas vedno bolj odmika v preteklost, postaja vedno bolj tudi očitno, da so prav spomeniki, kakršne je ustvarjal Belač, iskreni avtentični dokumenti dobe, ki je ni več.

Režiser Staš Potočnik je pred nekaj leti posnel kratki film o Belaču, ki je bolj, kot to zmorejo besede, predstavil to slikovito, izjemno osebnost, kot bi slutil, da se Belaču, takrat še tako polnemu moči in življenjske sile, čas izteka. Res, slovo je prišlo nepričakovano in bilo je kratko, tako kot je tudi prav. Zavest o izgubi prijatelja pa ostaja – pravzaprav postaja spoznanje, da Belača ni več, vedno bolj grenko. ○